

© *Панасюк В. А.*

устаткування, транспорту, приміщень, робочого часу своїх підлеглих в інтересах власної кампанії. В демократичних країнах кандидат, упійманий на таких діях, може майже цілком втратити підтримку виборців.

Тиск влади на громадян під час виборів полягає насамперед у тому, що всю адміністративну вертикаль зобов'язують працювати на відповідного кандидата. Органи влади перетворюються на свого роду «територіальну команду» для проведення кампанії.

Таким чином, проаналізувавши достатню кількість типологій та класифікацій адміністративного ресурсу, можна зробити висновок, що це явище є багаторівневим і різноаспектним. Кожна класифікація розкриває суть даної технології та масштаб її прояву в конкретному вимірі та конкретній виборчій кампанії.

В теперішній час необхідно вирішувати проблеми, пов'язані із застосуванням нелегітимного адміністративного ресурсу, тому що він діє на суспільство вкрай руйнівно. Таким чином, щоб уникнути втручання нелегітимного адміністративного ресурсу, необхідно суворо дотримуватися чинного законодавства і повністю використовувати всю систему своїх прав, з моменту початку збору підписів на підтримку того чи іншого кандидата до отримання копії протоколів підрахунку голосів спостерігача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративний ресурс у виборчій кампанії та способи його нейтралізації / С. Л. Грабовська, Л. С. Скочиляс та ін. — Львів : ЦПД, 2005. — 160 с.
2. Важенина О. В. Административный ресурс в государственном управлении – хорошо это или плохо? / О. В. Важенина // Чиновник. — 2006. — № 1(41). — С. 24-30
3. Кучерносков В. Фандрайзинг: мифы и реальность / В. Кучерносков // Вестник благотворительности. — 2000. — № 9. — С. 15-21
4. Малкин Е. Основы избирательных технологий./ Е. Малкин, Е. Сучков — М. : «Русская панорама», 2002. — 464 с.
5. Малкин Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства / Е. Малкин, Е. Сучков — К. : Основні цінності, 2005. — 528 с.
6. Панкратов В. Н. Управление людьми: Практическое руководство / В. Н. Панкратов. — М. : Изд-во института психотерапии, 2002. — С. 17.
7. Полуэктов В. Чума Єдросії – Административный ресурс в избирательных кампаниях / В. Полуэктов [Електронний ресурс]. – Режим доступу – URL: <http://www.izbass.ru/tg-10-03-1a.htm>
8. Чулкинов А. Е. Административный ресурс как специфическая форма политической коррупции: специализированный учебный курс / Под редакцией Е. В. Кобзевой. — Саратов, 2004. — 324 с.
9. Чорновіл Т. Адміністративний ресурс в сучасній Україні / Т. Чорновіл // Політекс. — 2004. — № 1. — С. 26-31.

Панасюк В. А. – аспірант кафедри політичних наук Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК.: 323. 39+316. 42+9

ПОЛІТИЧНА БОРОТЬБА СУБЕЛІТНИХ ГРУП (УГРУПУВАНЬ) ГЕТЬМАНЩИНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

В статі аналізується внутрішньополітична боротьба субелітних груп Гетьманщини. Досліджуються соціокультурні орієнтації елітних угруповань та політична еволюція козацької старшини. Аналізуються наслідки громадянської війни в Гетьманщині.

Ключові слова: *Гетьманщина, еліта, боротьба, угруповання, менталітет, соціокультурні орієнтації, трансформація.*

В статье анализируется внутриполитическая борьба субэлитных групп Гетьманщины. Исследуются социокультурные ориентации элитных группировок и политическая эволюция казацкой старшины. Анализируются последствия гражданской войны в Гетьманщине.

Ключевые слова: *Гетьманщина, элита, борьба, группировки, менталитет, социокультурные*

орієнтації, трансформація.

The internal political struggle of sub-elite groups of Hetmanship is analyzed in the article. The sociocultural orientations of the elite groupings and the political evolution of a Cossack foreman are investigated. The consequences of the civil war during Hetmanship are analyzed.

Key words: *Hetmanship, elite, struggle, grouping, mentality, sociocultural orientations, transformation.*

Дослідження внутрішньополітичної боротьби в козацькій державі дає можливість з'ясувати і порівняти причини сучасного протистояння влади та опозиції. Аналіз наслідків внутрішньополітичної боротьби XVII–XVIII ст. повинен стати додатковим уроком і консолідуючим чинником в об'єднанні політичної еліти Української держави третього тисячоліття.

Дослідженням даної теми займалися В. Газін [1], З. Когут [2], В. Смолій [3], Н. Яковенко [4, с. 5], Т. Яковлева [6, с. 7] та ін.

Метою статті є дослідження передумов, причин, розвитку та наслідків внутрішньополітичної боротьби в Гетьманщині.

Наукові завдання полягають в наступному:

1. Дослідити процеси формування різних субелітних угруповань в козацькій Україні.
2. З'ясувати причини протилежних соціокультурних орієнтацій політичних угруповань в Гетьманщині.
3. Проаналізувати наслідки міжособної політичної боротьби правлячих верхів козацької держави.

Аналіз політичних орієнтацій козацької старшини є важливим аспектом дослідження проблем політичного життя Гетьманщини в цілому. Саме аналізуючи процеси формування протягом XVII – XVIII ст. політичних угруповань козацької верхівки, досліджуючи її уявлення, ідеї, стереотипи, ідеали та політичні пріоритети в зовнішній сфері, науковці мають можливість краще з'ясувати причини руйнівних процесів у внутрішньому житті козацької України. Отже, вивчення окреслених питань є актуальним і вкрай необхідним для кращого сприйняття державотворчих шукань козацької еліти Гетьманщини на політичній арені європейських держав.

В стихійних революційних елітотворчих політичних процесах козацько-старшинська правляча верхівка сформувалася із трьох домінуючих субелітних угруповань: реєстрового козацтва, шляхетського угруповання і соціальних низів [Див. детал.: 4, с. 360].

Політичне угруповання реєстрового козацтва вступило в революційну боротьбу із чіткими соціокультурними орієнтаціями. Політична програма даного субелітного угруповання була націлена на повернення козацьких привілеїв, із створенням національно-культурницької, політико-територіальної адміністративно-автономної одиниці із паралельним реформуванням політичних інститутів Речі Посполитої. Захищаючи національні права українського народу, дане політичне угруповання отримало найвищий індекс політичної довіри в українського народу, посівши перше місце в його соціально-політичній ієрархічній структурі суспільних станів.

Політичні і економічні класові протиріччя магнатського і шляхетського угруповання в Речі Посполитій розкололи її політичну верхівку. Порушення сеймом васальних прав служилого класу шляхетської субелітної групи, що перебувала на території українських земель, перетворило її із противників революції в її прибічників. Політичний інститут гетьманського уряду в процесі революційних перетворень повернув шляхті відібраний у неї соціальний статус в українських землях, отримавши тим самим її підтримку в відстоюванні національних інтересів новоствореної держави. Процеси динамічного об'єднання двох субелітних груп у єдиний військово-політичний інститут козацько-старшинського управління в Гетьманщині не були випадковістю. Насамперед, політизаційні процеси зближення протилежних за своїми соціокультурними цінностями політичних угруповань пояснюються їх персональними дореволюційними знайомствами. Значну роль відіграла і наявність спільної шляхетської нобілітації вказаних суб'єктів політичних процесів владними інститутами Варшавського двору. Крім того релігійна ідентичність політичних угруповань козацької держави зближувала їх і духовно. Переслідуючи свої корпоративні політико-економічні інтереси, шляхта масово іде на службу у генеральну військову канцелярію, розбудовуючи ефективний бюрократичний апарат на всій території Гетьманщини.

Таким чином, покозачена шляхта досить швидко адаптувалася в нових умовах, які були створенні під впливом революції, ставши адміністративною верхівкою козацької держави.

В середовищі козацької старшини виділяються також представники міщанства і селянства.

Зазвичай представники черні були досвідченими військовими, що прославились під час військових кампаній, завоювавши авторитет в народі. Завдяки своїй мужності і знанням військового мистецтва, вихідці з низів стають військовою елітою Гетьманщини [Див. детал.: 4, с. 360 – 363].

Таким чином, на початку революції сформувалися три субелітні групи, що відігравали важливу роль в революційній боротьбі. Кожне з угруповань було домінуючим в певній сфері діяльності. Жодних штучних бар'єрів у взаємостосунках між політичними угрупованнями не існувало.

Однак, незважаючи на такі кардинальні суспільно-політичні зрушення під впливом революційних подій на території українських земель, кожній становій групі були притаманні власні моделі політичної поведінки. Менталітет типового військового орієнтував козацько-старшинський субелітний стан реєстрового угруповання на укладення політичного компромісу із Річчю Посполитою. У середовищі польської влади виступ козацького стану не сприймали як класичну зраду польській короні. Зовсім по-іншому у Варшаві сприймалася зрада шляхетства що до революції жодним чином не було пов'язано із козацьким світом, а згодом перейшло на бік повсталих. Така військово-політична трансформація шляхти правобережної України викликала неабиякий резонанс у самій Речі Посполитій. Подібного політичного прецеденту, коли лави козацьких бунтівників, що повстали проти магнатсько-шляхетського панування, масово поповнюють представники «благородної крові», тобто шляхта, в Речі Посполитій не було [Див. детал.: 4, с. 363 – 364].

В питаннях зовнішнього політичного союзника на початку революції в середовищі козацької старшини поступово окреслюються наступні політичні партії – проросійська, яка обстоювала союз із Москвою; пропольське угруповання агітувало за союз із Варшавою. Були і ті, хто виступав за союз із Стамбулом, Кримським ханством та Швецією [Див. детал.: 4, с. 365; 6, с. 118].

Реєстрове козацтво вважало за необхідне замиритися із Польщею. Активним противником такого союзу спочатку виступала шляхта, обстоюючи союз з московським царством, але згодом, усвідомивши деспотичний політичний режим московського трону, повернулася на пропольські позиції. Представники ж черні, що уособлювали собою третю групу, взагалі відкидали будь-які спроби перших двох груп закінчити революцію мирними переговорами [Див. детал.: 4, с. 363 – 365].

Отже, в середовищі козацької старшини не було спільної чіткої політичної програми. Зовнішній вектор політичної орієнтації козацької старшини був досить строкатим, що вказувало на серйозні проблеми владних кіл Гетьманщини у виборі політичного союзника. Однак, першість у прийнятті політичного вибору завжди мав гетьман, він і вирішував, кому бути політичним партнером козацькій державі.

В середовищі козацької старшини виникали також серйозні політичні конфлікти і з приводу авторитарного характеру політичного інституту гетьманської влади. Сильна влада Б. Хмельницького особливе невдоволення викликала у найближчого оточення гетьмана. Однак, владні позиції самого гетьмана були досить сильними [Див. детал.: 1, с. 49 – 50]. По-перше, завдяки авторитету гетьмана серед рядового козацтва. По-друге, покозачена шляхта, «пригріта» Б. Хмельницьким у конфліктах, що спалахували у вищих ешелонах влади, будучи наближеною до гетьмана, беззаперечно приймала його сторону, боячись втратити свій високий статус, наданий їй в Гетьманщині лідером революції. По-третє, на початку революції шляхетське угруповання, не маючи достатнього авторитету і впливу на політичне життя Гетьманщини, не наважувалося відібрати булаву у Б. Хмельницького та віддати її комусь із власного середовища. Третя група, де були вихідці з низів, взагалі не виробила чіткої революційної мети, що вказували на її неспроможність конкурувати із іншими політичними угрупованнями. Виступаючи за продовження революції до переможного кінця, представники третього угруповання, напевне, і самі чітко не розуміли своєї кінцевої мети в цій революції. Вихідці із черні були досвідченими військовими, але позбавленими політичного хисту [Див. детал.: 4, с. 364 – 365]. Інші представники цього угруповання, наближені до гетьмана і поріднившись із ним, значно підняли свій соціальний статус, але, не виробивши чіткої власної політичної позиції, ці популісти та демагоги після смерті Б. Хмельницького постійно маневруватимуть між іншими політичними угрупованнями.

Таким чином, боротьба за гетьманську владу на початку революції велася в середовищі «старинного» козацтва. Згодом в боротьбу за булаву вступило і шляхетське угруповання. Розбіжності в питаннях зовнішньої політики лише підсилювали розкол козацької верхівки Гетьманщини, що визрівав ще за життя Б. Хмельницького. Лише завдяки своєму винятковому авторитету і дипломатичним здібностям, гетьману вдавалося залагоджувати всі ці конфлікти. Всі внутрішні протиріччя між елітою Української держави вказували на те, що козацька старшина не є монолітною. Шляхетське угруповання і «старинне» козацтво вели приховану боротьбу за владу і вплив на

гетьмана. Третє угруповання, де були вихідці з низів, не будучи згуртованим і не маючи чітких політичних цілей, поступово сходять з політичної арени боротьби, а його окремі представники, переповнені власними амбіціями, постійно лавірують між іншими політичними кланами.

Поверховий аналіз політичних поглядів стосовно облаштування післяреволюційного життя в Гетьманщині покозаченої шляхти і «старинного» козацтва, створює хибне враження про ідентичність їх політичної програми. Обидва політичних угруповання Гетьманщини прагнули служити законному монарху і отримати шляхетські привілеї. Проте, в питаннях політико-територіального устрою новоствореної держави між шляхетським угрупованням і «старинним» козацтвом були серйозні розбіжності. Реєстрове козацтво, під впливом революційних успіхів, взяло політичний курс на визнання формальної васальної залежності від іноземного володаря неподільної і сильної Гетьманщини. Представники ж шляхетського угруповання схилилися до необхідності повернути дореволюційні порядки.

Таким чином, обидва політичних клани погоджувались прийняти номінальну протекцію іноземного володаря, заради утвердження козацької держави на геополітичній карті Європи.

Однак шляхта готова була відстоювати, насамперед, територію правобережної Гетьманщини, і за сприятливих умов виявляла бажання повернутися на дореволюційні позиції суспільно-політичного устрою, вважаючи його ідеалом власного існування. Реєстрове ж козацтво, збагачуючись економічно за рахунок отриманих маєтків і мріючи про шляхетські привілеї, заради зміцнення власного політичного становища, стояло на патріотичних позиціях і готове було боротися за збереження політико-територіальної цілісності козацької держави. Шляхетське угруповання в силу властивого йому станового політико-регіонального мислення являло собою регіональну еліту правобережної Гетьманщини, де знаходилась переважна частина його маєтків. Приєднання правобережної частини території козацької України розглядалося шляхтою необхідним і цілком законним явищем. Шляхта вважала правобережну Україну своєю споконвічною територією. Зв'язок покозаченої шляхти із лівобережною Україною був доволі слабкий. Тому шляхетський стан Гетьманщини, виборюючи лівобережну територію козацької держави спільно із «старинним» козацтвом, при перших політичних невдачах відмовився від боротьби за територіальну цілісність Гетьманщини. Максимум політичних зусиль шляхта прикладе для збереження за собою правобережної України в складі Речі Посполитої, ігноруючи подальшу долю політико-територіальної цілісності Гетьманщини. Таким чином, покозачена шляхта розглядала правобережну Гетьманщину складовою частиною Речі Посполитої і, на відмінну від «старинного» козацтва, що стояло на позиціях сильної козацької держави в складі правобережної і лівобережної України, не вважала за необхідне вести боротьбу за лівобережну частину Гетьманщини, створюючи сприятливі передумови для майбутнього територіального розколу козацької держави.

Отже, політична еліта козацької держави не була монолітною. Сформована, в силу певних політичних обставин з різних соціальних прошарків верхівка Гетьманщини являла собою конгломерат різних політичних угруповань, що були носіями різних ідеалів суспільного життя з притаманним їм баченням внутрішнього політичного устрою, а також різними зовнішньополітичними орієнтирами.

Таким чином, пануючий традиціоналізм станового суспільства не сприяв об'єднанню різних суспільних станів, що по-різному сприймали оточуючу їх політичну дійсність.

Смерть лідера революції гостро поставила питання про правонаступника гетьманської булави. Провідні політичні партії козацької України реєстрового і шляхетського угруповання виробили умовні компромісні угоди. Усунувши від управління політичними процесами в Гетьманщині найвищий політичний інститут Генеральної військової ради, політичний інститут генеральної старшини самостійно передав атрибути гетьманської влади лідеру шляхетського угруповання І. Виговському. Усунувши від влади Ю. Хмельницького, провладний інститут козацько-старшинського угруповання ліквідував династичний устрій в Гетьманщині, створений Б. Хмельницьким. Так державний устрій Гетьманщини поступово трансформувався від республіканської форми правління до кланово-олігархічної [Див. детал.: 1, с. 51]. Надскладними зусиллями гетьману вдається стабілізувати політичну ситуацію в державі, придушивши внутрішньополітичну опозицію. В зовнішній політиці спадкові аристократи шляхетського і козацького роду прагнули укласти угоду із іноземним монархом на васальних умовах, аби не бути безправними підданам Москви. Укладення козацько-шляхетським угрупованням Гадяцької унії фактично було політичним актом реалізації планів частини козацької старшини, що стояла на позиціях козацької автономії. Державницьке угруповання пішло на укладення відповідної угоди, враховуючи складне внутрішнє і зовнішнє положення Української держави. У внутрішньополітичному житті дана угода гарантувала всі

національно-культурницькі права українського народу. Проте анархічний політичний інститут Генеральної військової ради не прийняв Гадяцьку унію. Нездатність провладних інститутів Речі Посполитої ратифікувати вироблені двосторонні умови політичної угоди продовжили руйнівне для обох держав військово-політичне протистояння. Незаконний прихід до влади І. Виговського і укладення Гадяцької унії дезінтегрували політичну еліту, розколовши її на два основних політичних угруповання – пропольське і проросійське, територіально і політично розколовши державу та її народ. Коли ж в правобережній Україні політичний інститут гетьманської влади очолив П. Тетеря, остаточний політико-територіальний розпад держави став невідворотнім. Не позбавлений особистих амбіцій, властолубний пропольськи орієнтований гетьман не влаштував жодне субелітне угруповання в козацькій Україні, що вело боротьбу за владу [Див. детал.: 7, с. 279]. Так, Лівобережна Україна відмовилася визнати його гетьманом. За політичним сприянням Кремля, владу в лівобережній Україні отримує її ставленик І. Брюховецький. За влучним зауваженням Т. Яковлевої, «Обрання Брюховецького лівобережним гетьманом ознаменувало де-юре розподіл України. Уперше два береги одержали легітимних, затверджених королівською і царською владою гетьманів. Трагедію збільшувало те, що обоє вони були корисливими, безпринципними авантюристами, які прагнули тільки особистої вигоди та збагачення...» [7, с. 320].

Напередодні завершального акту політико-територіального розколу Української держави, державницьке угруповання приклало максимум дипломатичних зусиль, щоб нормалізувати політичну ситуацію в країні. Рахуючись із політичними інтересами січового козацтва, що виокремилось в окремих політичний суб'єкт, оточення І. Виговського позбавило свого політичного ставленика гетьманської булави, передавши владу компромісній політичній постаті – Ю. Хмельницькому [Див. детал.: 7, с. 14-6]. Проте гетьманич виявився нездатним розв'язати складний політичний вузол внутрішніх соціально-політичних суперечностей і зрікся булави. Конфлікт соціальної ідентифікації і цивілізаційного вибору політичного розвитку Гетьманщини у внутрішніх і зовнішньополітичних державотворчих орієнтаціях був надскладною соціально-політичною проблемою всього українського народу. Значна частина рядового козацтва, що складала політичний інститут генеральної військової ради, на соціально-психологічному рівні не сприймала досвідченого політика І. Виговського лідером Гетьманщини. Спадковий аристократ – шляхтич, який нелегітимно очолив політичний інститут гетьманської влади, не влаштував січове козацтво [Див. детал.: 6, с. 115-117]. Політичні цінності І. Виговського були аналогічні соціокультурним орієнтаціям І. Мазепи. Обидва гетьмана орієнтувалися на політичний інститут козацької старшини, ігноруючи політичні, інтереси інших соціальних груп. В міжнародних політичних процесах союзницькі угоди державницького угруповання з Москвою призводили до політичного протесту в правобережній Україні. Політичні домовленості із Річчю Посполитою були неприйнятними для лівобережної української еліти. Постійне ж порушення іноземними урядами мирних угод змушувало патріотично налаштоване угруповання знову шукати політичні шляхи для подолання внутрішньої суспільно-політичної кризи в Гетьманщині.

Таким чином, в політичній діяльності верхів загальнонаціональні інтереси поступилися регіональним. Причини цьому були різні: психологічні, політичні, економічні, культурні чинники, територіальна близькість до кордонів Москви чи Варшави.

Державницьке угруповання, що складалося переважно із представників реєстрового угруповання, відстоюючи політико-територіальну цілісність Гетьманщини і прагнучи об'єднати козацьку державу, вступило в таємні переговори із козацькими лідерами низового козацтва. Політичну змову було викрито польським урядом [Див. детал.: 7, с. 349, 403, 405]. Андрусівська угода Варшави і Москви про юридичний розподіл українських земель перетворювала Гетьманщину в об'єкт політичних відносин. Такий розвиток політичних подій був неприйнятним не лише для державницького угруповання, а й для рядового козацтва.

Політичний інститут гетьманської влади в Правобережній Україні очолює П. Дорошенко. Це був представник патріотично налаштованого козацько-старшинського угруповання, який у своїй політичній діяльності дотримувався державницького курсу, аналогічного уряду Б. Хмельницького. За короткий термін правління гетьману вдається об'єднати державу і налагодити дипломатичні стосунки із іноземними урядами. Проте політичний конфлікт із січовим козацтвом змусив повернутися його в правобережну Україну і зіпсував стосунки гетьманського уряду із Кримським ханством. Поступово в українському суспільстві політичний рейтинг довіри до гетьмана падає. Головною причиною цьому була політична тактика П. Дорошенка, спрямована на укладення союзницької угоди із Оттоманською Портою з метою досягнення стратегічно виробленого гетьманом політичного курсу, орієнтованого на

незалежність Української держави. Однак українське суспільство розцінює цей політичний союз православного гетьмана із володарем мусульманської імперії як зраду національних інтересів. Політичні угоди Москви і Варшави та зрада турецького султана і проголошення царським урядом гетьманом України проросійськи налаштованого І. Самойловича остаточно змусили П. Дорошенка скласти клейноди гетьманської влади. Українська національно-визвольна революція завершилась. Пропольськи налаштоване шляхетське угруповання повернулося у звичний для нього світ шляхетських вольностей. Польський уряд разом із колишнім козацько-шляхетським угрупованням на підвладній йому території правобережних українських земель ліквідував політичні інститути Гетьманщини. Проте козацька держава, хоч і в статусі автономії, але продовжила своє існування в лівобережній Україні. Проте російський уряд не був зацікавлений в політичній стабільності Української автономії. В самій Гетьманщині розпочався політичний конфлікт політичного інституту гетьманської влади і козацько-старшинського апарату управління. Домінуючу організаційну роль у відстороненні І. Самойловича відіграв його наступник на гетьманській посаді І. Мазепа, постать якого можна по праву вважати однією з найсуперечливіших в козацькій добі. Слушним видаються міркування щодо оцінки політичної діяльності гетьмана в працях В. Смоля і Н. Яковенко, які вважають І. Мазепу людиною свого часу, лідером що повстав проти царя, усвідомлюючи уразливість власного становища [Див. детал.: 3, с. 208; 4, с. 399 – 400].

Дійсно, у спробі визволити Україну з-під влади Росії, І. Мазепа керувався суб'єктивними мотивами. Гетьман прагнув підлягати номінальній владі іноземного монарха, почувачись впевнено в своїх володіннях.

У пошуках зовнішнього союзника І. Мазепа вирішує скористатися війною між московським царем і шведським королем та остаточно визволити козацьку державу, прийнявши номінальний протекторат короля Швеції [Див. детал.: 3, с. 216] Здавалося, що фортуна сприяє гетьману. Однак, у вирішальний політичний момент політичний інститут козацької старшини, переслідуючи свої станові егоїстичні інтереси, не підтримує гетьмана. Рядове козацтво і селяни, невдоволені соціальною політикою І. Мазепа, його поступливістю перед урядом Петра I в економічній сфері, підпорядкуванням інтересів української економіки та культури великодержавним планам царизму, взагалі були дезорганізовані і не усвідомлювали політичних цілей гетьмана [Див. детал.: 3, с. 212 – 214].

Головним політичним прорахунком досвідчених гетьманів України – І. Виговського, П. Дорошенка і І. Мазепа – була політична невідповідність відповідної широкої соціальної бази у виробленні власної політичної програми дій. Наступники Б. Хмельницького були позбавлені його політичної харизми і здатності впливати на маси. Усвідомлюючи, що головним учасником визвольної боротьби є все українське суспільство, Б. Хмельницький намагався проводити внутрішню політику, що влаштовувала переважно всіх учасників державотворчих політичних процесів Гетьманщини. Така соціальна політика лідера революції була запобіжним чинником громадянської війни в державі і об'єднувала народ в політичній боротьбі із зовнішніми ворогами. Інші гетьмани зосередились на політико-економічних інтересах власного оточення, звужуючи політичні і економічні права інших соціальних верств козацької держави. Це викликало гостру реакцію соціальних низів і розбалансування політичних інститутів Гетьманщини. Державний переворот, здійснений козацько-старшинським угрупованням без відповідної згоди на це – Генеральної військової ради, – суттєво підірвав базові основи державного управління Гетьманщини. Замкнувшись на власних корпоративних політико-економічних інтересах, правлячі верхи Гетьманщини, відмежувавшись від народу, поступово почали відпрацьовувати умови політичної капітуляції перед іноземними урядами.

Закінчення Української національної революції трансформувало суспільно-політичний устрій Гетьманщини. Знищення залишків Української автономії стало домінуючою політичною ціллю російського уряду.

Протягом XVIII ст. провладні інституції російського уряду, фізично усуваючи політично «неблагонадійних» представників козацької еліти, всіляко задовбрюють козацько-старшинське угруповання, остаточно ліквідувавши політичні інститути Гетьманщини наприкінці XVIII ст. [Див. детал.: 2, с. 260; 3, с. 294 – 298].

Таким чином, висока станова ідентичність різних суспільних страт і низька національна свідомість та політична культура унеможлилювали об'єднання українського народу в боротьбі за своє національне визволення. Відсутність політичної єдності козацької старшини в питаннях правонаступника гетьманської булави і спільної політичної програми дій стало головною передумовою міжусобної війни в Гетьманщині.

© *Польовий М. А.*

Отже, розпочавши громадянську війну, козацька старшина стала на шлях власного самознищення, знищивши власноруч створену державу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Газін В. Український гетьманат наприкінці 50-х – в першій половині 60-х рр. XVII ст. Боротьба навколо питання про суть та прерогативи гетьманської влади / В. Газін // Наук. праці Кам'янець-Подільського держ. ун-ту. Серія: Історичні науки. — Т. 13 — 2004. — С. 49-60.
2. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830 / З. Когут ; [пер. з англ. С. Грачова і О. Бобровський]. — К. : Основи , 1996. — 317 с.
3. Смолій В. Українська державна ідея XVII – XVIII ст.: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. Смолій, В. Степанков. — К. : Альтернативи , 1997. — 368 с.
4. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України: навч. посібник. Четверте видання / Н. Яковенко. — К. : Критика , 2009 — 584 с.
5. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. / Н. Яковенко. — К. : Критика , 2002. — 416 с.
6. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII ст. Причини і початок Руїни / Т. Яковлева. — К. : Основи , 1998. — 447 с.
7. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради – 2 до Андрусівської угоди (1657 – 1667 рр.) / Т. Яковлева; [Пер. з рос. Л. Білик]. — К. : Основи , 2003. — 664 с.

Польовий М. А. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних теорій Національного університету «Одеська юридична академія».

УДК 32.303.09:167.7

СУТНІСТЬ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Розглянуто зміст імітаційного моделювання відносно політичних процесів. Аналізується співвідношення математичного та імітаційного моделювання, можливості та межі застосування останнього у дослідженні політичних процесів.

Ключові слова: модель, імітаційне моделювання, політичний процес.

Рассмотрено содержание имитационного моделирования политических процессов. Анализируется соотношение математического и имитационного моделирования, возможности и ограничения использования последнего в исследовании политических процессов.

Ключевые слова: модель, имитационное моделирование, политический процесс.

Maintenance of imitation modeling of political processes is considered. Correlation of mathematical and imitation modeling, possibilities and limitations imitation modeling use in research of political processes are analysed.

Keywords: model, imitation modeling, political process.

Політичне життя, частиною якого є й політичні процеси, характеризується надзвичайною складністю. В той же час наукове вивчення політичних процесів виступає вкрай актуальним завданням через їх всеохоплюючий вплив на суспільне життя людини. Важливим кроком на шляху більш глибокого розуміння політичних процесів є побудова та подальший аналіз моделей цих процесів [1]. Серед визнаних методів дослідження складних процесів в науці великий інтерес викликає імітаційне моделювання. Підвищена увага до імітаційного моделювання визначається не лише можливістю аналізу процесів в умовах великої розмірності та неповної інформації про їх структуру і взаємозв'язки, але і доступністю методології для широкого круга фахівців-практиків, що допускає поєднання їх знань з апаратом модельного представлення систем та процесів.

Завданням даної роботи є аналіз деяких теоретичних аспектів застосування методів імітаційного моделювання для дослідження політичних процесів.

Під терміном "імітаційне моделювання" ("імітаційна модель") зазвичай мають на увазі обчислення значень певних характеристик процесу, що розвивається в часі, шляхом відтворення течії цього процесу на комп'ютері за допомогою його математичної моделі, причому отримати необхідні